

COVID-19 და მსოფლიო ფინანსური ბაზრები

ხათუნა შალამბერიძე
ეად., აკაკი წერეთლის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის,
ქუთაისის უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

კორონავირუსის სწრაფმა გავრცელებამ (COVID-19) მთელ მსოფლიოში ფინანსურ ბაზრებზე მკვეთრი გავლენა მოახდინა. მან შექმნა მრავალმხრივი რისკების უპრეცედენტო დონე, რის შედეგადაც ინვესტორებმა მნიშვნელოვანი ზარალი განიცადეს უმოკლეს დროში. COVID-19 პანდემია არამარტო გავლენას ახდენს ადამიანების ყოველდღიურ ცხოვრებასა და გლობალურ ეკონომიკაზე, ის ასევე, ფინანსური ბაზრების საშუალებით უკვე ავრცელებს შოკურ ტალღებს. გლობალური ეკონომიკური გავლენა ჯერ კიდევ არ არის შესწავლილი და გამოთვლილი, თუმცა, მსოფლიო ფინანსური ბაზრები უკვე საკმაოდ დრამატული პროცესის წინაშე აღმოჩნდნენ.

ის თუ რა ზეგავლენას იქონიებს COVID-19 მსოფლიო ეკონომიკაზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ვირუსის გავრცელების ტენდენციებზე (რამდენად შორს და რა სისწრაფით გავრცელდება ვირუსი, ან საბოლოოდ რა ვადებში დამარცხდება ის), ვაქცინის შექმნის ვადებსა და ცალკეული ქვეყნების უნარსა და სურვილზე იმოქმედონ ეფექტურად. მოცემული ცვლადების გათვალისწინებით ზუსტი პროგნოზების გაკეთება, ფაქტობრივად შეუძლებელია. მაგალითად, თებერვალში გაკეთებული პროგნოზები, მარტში უკვე მნიშვნელოვნად შეიცვალა და უფრო პესიმისტური გახდა. საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ მომზადებული კვლევები და ანგარიშები პანდემიის გავლენას გლობალურ ეკონომიკაზე არაერთგვაროვნად აფასებენ. თუმცა, მეტი სიცხადეა მსოფლიო ფინანსური ბაზრების მიმართულებით კვლევებსა და მიღებულ ფინანსურ შედეგებში.

საკვანძო სიტყვები: COVID-19 პანდემია და მსოფლიო; ფინანსური ბაზრების ახალი გამოწვევა; პანდემია - მსოფლიო ფინანსური ბაზრების მიმართულება.

შესავალი

იმისათვის, რომ გავერკვეთ რა ხდება დღეს მსოფლიო ფინანსურ ბაზრებზე, მნიშვნელოვანია მიმოვიხილოთ მსოფლიოს ფინანსური ბაზრების ამჟამინდელი მდგომარეობა. 2020 წლის 11 მარტს ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციამ (WHO) ოფიციალურად გამოაცხადა კორონავირუსის (COVID-19) გამოყოფა, როგორც გლობალური პანდემია. 2020 წლის მაისის მდგომარეობით დადასტურებული შემთხვევების რაოდენობამ 5 მლნ-ს გადააჭარბა და ის კვლავ იზრდება (WHO, 2020). დაზარალებულია 180-ზე მეტი ქვეყანა, სადაც აშშ-ს ყველაზე მეტი დადასტურებული შემთხვევა აქვს.¹ რადგანაც ბევრმა ქვეყანამ მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის რეკომენდაციით შეიმუშავა (პირველ ეტაპზე) მკაცრი საკარანტინო პოლიტიკა, ბუნებრივია ამას მოჰყვა გლობალურად ეკონომიკური საქმიანობის მნიშვნელოვანი წილის შეზღუდვა. პანდემიის მოულოდნელმა და საკმაოდ გრძელვადიანმა დაბაუზებამ გამოიწვია მასობრივი უმუშევრობა და ბიზნესის დიდი ნაწილის გაჩერება. COVID-19 ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის კორონა ვირუსი რთული გამოწვევა და მნიშვნელოვანი საფრთხეა არამხოლოდ მსოფლიო ჯანდაცვისათვის, არამედ გლობალური ეკონომიკისთვისაც. ინფიცირებულთა მზარდმა რაოდენობამ და ვირუსის გავრცელების უპრეცედენტოდ ფართო არეალმა 2019 წლის მინურულს ვუჭანში გაჩენილი ვირუსი სულ რამდენიმე თვეში პანდემიად აქცია. მსოფლიო ეკონომიკაზე სტარტად აღებული COVID-19-ის ნეგატიური ეფექტი, სამწუხაროდ ახლა უკვე შეუქცევადი მოცემულობაა.²

¹ წყარო: <https://coronavirus.jhu.edu/>

² წყარო: http://eprc.ge/uploads/brosh/COVID_fin-geo.pdf

ძირითადი ტექსტი

მიუხედავად იმისა, რომ გლობალური ეკონომიკური გავლენა ჯერ კიდევ არ არის გარკვეული, ფინანსურმა ბაზრებმა უკვე პირველი გლობალური დარტყმები მიიღეს, რაც დრამატულად აისახა მათზე. 2020 წლის მარტში აშშ-ს საფონდო ბირჟამ ათ დღეში ოთხჯერ შეაჩერა საქმიანობა. ეს უპრეცედენტო შემთხვევა იყო ქვეყნის ისტორიაში. ამერიკის შეერთებულ შტატების საფონდო ბირჟების კრახთან ერთად, ევროპისა და აზიის საფონდო ბირჟებმაც არანაკლები კრახი განიცადეს: 2020 წლის 12 მარტს FTSE - დიდი ბრიტანეთის მთავარი ინდექსი 10%-ზე მეტით დაეცა. იაპონიის საფონდო ბირჟა 20%-ზე მეტით დაეცა, როცა 2019 წლის დეკემბერში მას საუკეთესო მაჩვენებელი ჰქონდა. აღსანიშნავია, რომ ცენტრალურმა ბანკებმა და ხელისუფლებამ დაუყოვნებლად გამოეხმაურნენ ამ რთულ მდგომარეობას და იმოქმედეს: საბაზრო ინსტრუმენტების პოლიტიკა გააქტიურეს. მაგალითად, 2020 წლის 15 მარტს ფედერალურმა რეზერვმა (FED) გამოაცხადა ნულოვანი საპროცენტო განაკვეთის პოლიტიკა და მინიმუმ 700 მილიარდი დოლარის რაოდენობრივი შეღავათის პროგრამა (QE). ბაზარზე გატარებული აღნიშნული პოლიტიკის უარყოფითი პასუხის შემდეგ, FED-მა გამოაცხადა QE შეუზღუდავი პოლიტიკა რვა დღის შემდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო დროს საფონდო ბირჟებმა დაიწყეს უკან დაბრუნება, დიდი გაურკვევლობა რჩება, რადგანაც საბოლოოდ არ ჩამოყალიბებულა პანდემიის დაძლევის ძირითადი მიმართულებები.¹

საინტერესოა საფონდო ბირჟის რისკებსა და COVID-19-ს განვითარებას შორის ურთიერთობების ასახვა. დადასტურებული შემთხვევების პირველ ათეულში შემავალი ქვეყნები შეარჩიეს (2020 წლის 27 მარტის მონაცემებით) იაპონიასთან, კორეასა და სინგაპურთან ერთად. ერთად, ამ ქვეყნებს ჰქონდათ 466,693 შემთხვევა. მათ ყველას აქვთ კარგად განვითარებული საფონდო ბაზრები. საბაზრო რისკი გამოითვლება ყოველდღიური ანაზღაურების სტანდარტული გადახრების გამოყენებით.

1 წყარო: <https://www.bbc.com/news/business-51829852>

WHO-მა გამოაცხადა PHEIC სტატუსი ჩინეთში, 2020 წლის 30 იანვარს, ამიტომ მოცემულ ანალიზში მხოლოდ თებერვალი და მარტი განიხილება. თებერვლის უმეტესი პერიოდის განმავლობაში, ჩინეთი იყო დაავადების გავრცელების ცენტრი. მართალია, ჩინეთი ვირუსს უკვე მარტის დასაწყისიდან შედარებით წარმატებით უმკლავდებოდა, თუმცა ევროპასა და აშშ-ში სწრაფად დაიწყო დადასტურებულმა შემთხვევებმა გავრცელება. სტატისტიკამ დაადასტურა, რომ პანდემიამ ძლიერი გავლენა მოახდინა საფონდო ბირჟებზე. ყველა ქვეყნის რისკის დონე მნიშვნელოვნად გაიზარდა, საშუალო თებერვლიდან 0,0071-დან, მარტის თვეში 0.0196 - დან.¹ ამგვარი დრამატული რყევების გამო უბრალოდ ვერ ხერხდებოდა გრძელვადიანი გათვლების გაკეთება. უიმედო განწყობებმა უარყოფითი როლი შეასრულა ბაზრის სტაბილურობაში. პასუხი ამ არასტაბილურ სიტუაციებზე შეიძლება იყოს გაძლიერებული სოციალური ქსელების დახმარებით, რაც ხელს უწყობს სავაჭრო საქმიანობის გააქტიურებას.

გასაკვირი არ არის, რომ ჩინეთს თებერვალში ჰქონდა სტანდარტული გადახრის მაღალი დონე, ხოლო ყველაზე დაბალი - მარტში. აშშ-ს ბაზრის არამდგრადობა ყველაზე მეტად გაიზარდა, მარტში სტანდარტული გადახრის დონე თითქმის ოთხჯერ აღემატება თებერვალს. საინტერესოა, რომ სტანდარტული გადახრის რეიტინგი მარტში, უხეშად შეესაბამება დადასტურებული საქმეების რეიტინგს (ჩინეთის გამოკლებით). ნათელია, რომ გლობალურ ფინანსურ ბაზრებზე, პანდემიამ დიდი რისკი და გაურკვეველობა გამოიწვია. ევროკავშირიდან აშშ-ში ვიზიტორთა შეზღუდვები იწვევს ზრდის მოლოდინების მკვეთრ გაუარესებას და კიდევ ერთხელ მოჰყვება ეროვნული საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადება. 18 მარტის მდგომარეობით, მომავალი წლის შესახებ დივიდენდების ზრდა შემცირებულია 28% -ით S&P 500 და ევრო Stoxx 50-ისთვის 25% -ით. მომავალი წლის მშპ-ს ზრდის მაჩვენებელი შემცირებულია 2.6% -ით,

¹ წყარო:<https://www.investing.com/news/stock-market-news/wall-street-drifts-lower-on-weak-labor-data->

როგორც აშშ-სა, ასევე ევროკავშირში. ეს შეფასებები ემყარება პროგნოზირების მოდელს, რომელიც შეფასებულია ისტორიული მონაცემების გამოყენებით.¹ გლობალური ჯანმრთელობის კრიზისის პირობებში, უნდა ველოდოთ არამართო საფონდო ბირჟებზე ქვეყნების სპეციფიკური რისკების ზრდას, არამედ სისტემური რისკების ზრდასაც. ამკარაა, რომ მთელს მსოფლიოში ინვესტორებს განსხვავებული მოსაზრებები აქვთ აშშ-ს 0%-იანი საპროცენტო განაკვეთის პოლიტიკის შესახებ. მდგომარეობის არასტაბილურობის განცდას ხელს უწყობს ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ ფინანსურ სექტორში გრძელვადიანი სამოქმედო პოლიტიკის ერთიანი ხედვის ჩამოყალიბება. ბუნებრივია, ეს ხელს შეუწყობდა საერთაშორისო ფინანსურ ბაზრებზე სტაბილურობის განცდას და კაპიტალის სხვა რეჟიმზე გადართვას, ნაკლები სპეციფიკური თუ სისტემური რისკების თავიდან არიდების ჩათვლით.

საინტერესოა, რომ ჯანმო-ს მიერ გამოცხადებული პანდემიის გამოცხადების შემდეგ ქვეყნების მიერ ფინანსურ ბაზრებზე აქტიურობის ორი ძირითადი მიმართულება იკვეთება: პანდემიის გამოცხადებამდე პერიოდი და პანდემიის გამოცხადების შემდგომი პერიოდი. მაგალითად, აშშ და ევროპული საფონდო ბირჟები ორივე შემთხვევაში მაღალ კორელაციებს ინარჩუნებენ, აზიის ოთხი ბირჟა საკმაოდ განსხვავებულად იქცევა. მხოლოდ ჩინეთი რჩება გარკვეულწილად იზოლირებული დანარჩენი სამყაროდან. ასევე, მთელი აზიის ჯგუფი, ევროპა-ამერიკული ჯგუფიდან გადის. სამხრეთ კორეა აქტიურად შევიდა კორელაციაში ჩინეთთან და სინგაპურთან. თუ გავიხსენებთ 2008 წლის გლობალურ ფინანსურ კრიზისს, მაშინ სწორედ სისტემური რისკების დროულმა და სწორად გათვლილმა პოლიტიკამ საკმაოდ დიდი წვლილი შეიტანა ამ კრიზისის დაძლევაში. მთავარია, ინვესტორთა პანიკა არამხოლოდ მოკლევადიანი პერიოდისათვის იყოს დაძლეული, არამედ მან იმოქმედოს გრძელვადიან პერიოდზეც. კორონავირუსმა დიდი გავლენა იქონია ფინანსურ

1 წყარო: <https://voxeu.org/article/coronavirus-impact-stock-prices-and-growth-expectations>

ბაზრებზე. ვირუსის გავრცელების არეალის გაფართოებასთან ერთად, არაერთი კომპანიის ფასიანი ქაღალდების ფასმა დაიწყო დაცემა. ბლუმბერგის მონაცემების თანახმად, თებერვლიდან თითქმის ყველა მნიშვნელოვანმა ინდექსმა იწყო ვარდნა.

კაპიტალის ბაზრები ევროკავშირსა და აშშ-ში შემცირდა, რაც 30%-ით ამ კლების ინტერპრეტაციისთვის სასარგებლოა გავიხსენოთ, რომ საფონდო ბირჟის ღირებულება ტოლია ყველა მომავალი დივიდენდის დისკონტირებული ღირებულების ჯამისა. იმისათვის, რომ საფონდო ბირჟა 30%-ით შემცირდეს მხოლოდ ზრდის განახლებული მოლოდინების გამო, მომავალი დივიდენდების შოკი დიდი და მკაცრი უნდა იყოს. ამაში დასარწმუნებლად, შეგვიძლია შევაჯამოთ დივიდენდების ფასები პირველი ათი წლის განმავლობაში. აღმოვაჩენთ, რომ ეს ბირჟის ღირებულების დაახლოებით 20%-ს შეადგენს. ეს გულისხმობს, რომ თუ ფასდაკლების განაკვეთები არ მოძრაობს და დივიდენდზე ეკონომიკური ზეგავლენა არ უნდა გაგრძელდეს ათ წელზე მეტ ხანს, საფონდო ბირჟაზე 30%-იანი შემცირება ნიშნავს, რომ ფირმები არ იხდიან დივიდენდებს უახლოეს ათ წელიწადში. ეს კი საკმაოდ არასასურველი მდგომარეობაა და არ არის სწორი გზა საფონდო ბირჟებზე ცვლილებების მოსახდენად. როგორც ვიცით, საფონდო ბირჟის ღირებულებების ცვალებადობის უმეტესი ნაწილი განპირობებულია მოსალოდნელი ანაზღაურების ცვლილებებით და არა მომსალოდნელი ზრდის ტემპებით. ამ ფორმის ანალიზს აქვს ორი შედეგი დადებითი და უარყოფითი. დადებითია ის რომ, ინვესტორების მოლოდინი განსაკუთრებულად არ შემცირებულა. ისინი, როგორც ადრე კვლავ აქტიურად მონაწილეობენ. უარყოფითია ის რომ, ჩვენ ცოტა რამ ვიცით მომავალი ზრდის მოლოდინების შესახებ საფონდო ბირჟის მინიშნებებიდან გამომდინარე.

BBC-ის თანახმად, The Dow Jones და FTSE-ს მსგავსი დღიური ვარდნა არ განუცდიათ 1987 წლის შემდეგ. საპასუხოდ, რიგი ქვეყნების ცენტრალურმა ბანკებმა (მათ შორის აშშ-ს და გაერთიანებული სამეფოს) დაიწყეს საპროცენტო განაკვეთების შემცირება, ერთობლივი მოთხოვნის გაზრდისა და ეკონომი-

კის წახალისებისათვის.¹ კორონავირუსის გავრცელებასთან ერთად, დაეცა ნავთობის ფასიც და მიაღწია ყველაზე დაბალ ნიშნულს 2001 წლის ივნისის შემდეგ. ჩინეთის ჩაკეტვამ, რაც ნიშნავს, რომ მსოფლიოს ყველაზე დიდ იმპორტიორს, რომელიც ჩვეულებრივ მოიხმარს დაახლოებით 14 მილიონ ბარელს დღეში, დასჭირდება გაცილებით ნაკლები ნავთობი (ვინაიდან შეზღუდულია ყველა ტიპის ტრანსპორტის გადაადგილება), გამოიწვია ინვესტორებში შიში, რომ ვირუსის გავრცელებასთან ერთად მსოფლიო ეკონომიკური ზრდა შენელებულია და ნავთობზე მოთხოვნა შემცირდება.² კრიზისის დროს, ინვესტორები ხშირად ირჩევენ ნაკლებად სარისკო ინვესტიციებს. ოქრო ტრადიციულად ითვლება “უსაფრთხო თავშესაფარად” ინვესტორთათვის გაურკვევლობის დროს. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ მართლმდებარე ოქროს ფასი იზრდებოდა, კორონავირუსის ფართო გავრცელებამ ინვესტორებში გლობალური რეცესიის შიში გამოიწვია და ოქროს ფასიც კი დაეცა.³

დასკვნები

საფონდო ბირჟებისა და ზოგადად ფინანსური ბაზრების სტატისტიკურმა ანალიზმა დაგვანახა, რომ COVID-19 პანდემიის გავლენა მართლაც გლობალურია. ვირუსმა უკვე დალუპა ათასობით ადამიანი და მნიშვნელოვანი გამოწვევები მოუტანა მსოფლიოს ყველა ქვეყნას. ფინანსურმა ბაზრებმა ეს დრამატული მოძრაობა უპრეცედენტო მასშტაბებით იხილეს. არსებული შედეგები აჩვენებს, რომ გლობალური ფინანსური ბაზრის რისკები მნიშვნელოვნად გაიზარდა პანდემიის საპასუხოდ. ინდივიდუალური საფონდო ბირჟის რეაქციები ამკარად არის დაკავშირებული თითოეულ ქვეყანაში მიმდინარე დაავადებათა სიმძიმესთან, ქვეყნის განვითარების დონესა და სხვა მრავალ ფაქტორთან. პანდემიის და მისი ამ სეგმენტში მოულოდნელმა,

1 წყარო: investing.com

2 წყარო: Bloomberg, BBC

3 წყარო: <http://www.parliament.ge/ge/ajax/downloadFile/136006/%E1%83%99%E1%83%9D>

გაურკვეველმა და უარყოფითმა ჩარევამ თითქმის ყველა ქვეყანას არამხოლოდ ეკონომიკური ზარალი მოუტანა, არამედ, ფინანსური ბაზრების ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში არასტაბილური და არამდგრადი პოზიციების გამოვლენა.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება გაკეთდეს გარკვეული მინიშნებები: უპირველესად საჭიროა თითოეული ქვეყანა აქტიურად ჩაერთოს პანდემიის წინააღმდეგ ბრძოლაში; ოპტიმალურად მოხდეს საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტების მიერ აქტიური და დროული ფინანსური დახმარებები; მნიშვნელოვანია ქვეყნებმა შეძლონ შეიმუშაონ ერთიანი ხედვა მსოფლიო მოსალოდნელი ეკონომიკური და ფინანსური კრიზისის თავიდან ასაცილებლად, თავიდან იქნეს არიდებული ის სავალალო შედეგები, რაც შეიძლება მივიღოთ მომატებული ღრმა კრიზისების შედეგის მსოფლიო გლობალური კრიზისის თვალსაზრისით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. S. Ramelli, A.F. Wagner-Feverish Stock Price Reactions to COVID-19. Swiss Finance Institute (2020) Research Paper, (20-12);
2. P. Tillman-Unconventional monetary policy and the spillovers to emerging markets. J. Int. Money Finance, 66 (2016), pp. 136-156 http://eprc.ge/uploads/brosh/COVID_fin-geo.pdf
3. Gormsen, N J and R S J Koijen (2020), "Coronavirus: Impact on Stock Prices and Growth Expectations", Working Paper, University of Chicago Booth School of Business.
4. საქართველოს პარლამენტის კვლევითი ცენტრი: „კორონავირუსის შესაძლო გავლენა მსოფლიო ეკონომიკაზე ქვეყნებისა და ეკონომიკის დარგების მიხედვით“. 2.04.2020 წ.
5. Forbes საქართველო, რ. გერაძე „კორონავირუსის ეკონომიკური შედეგები“, 26.02. 2020 წ.
6. Research Center of the Parliament of Georgia: "Possible Impact of Coronavirus on the World Economy by Countries and Economics". 2.04.2020.
7. Forbes Georgia, R. Geradze "Economic Consequences of Coronavirus", 26.02. 2020

8. <https://www.bloomberg.com/europe>

9. www.matsne.gov.ge

REFERENCES:

1. S. Ramelli, A.F. Wagner-Feverish Stock Price Reactions to COVID-19. Swiss Finance Institute (2020) Research Paper, (20-12);

2. P. Tillman-Unconventional monetary policy and the spillovers to emerging markets. J. Int. Money Finance, 66 (2016), pp. 136-156
http://eprc.ge/uploads/brosh/COVID_fin-geo.pdf

3. Gormsen, N J and R S J Koijen (2020), “Coronavirus: Impact on Stock Prices and Growth Expectations”, Working Paper, University of Chicago Booth School of Business.

4. Research Center of the Parliament of Georgia: “Possible Impact of Coronavirus on the World Economy by Countries and Economics”. 2.04.2020.

5. Forbes Georgia, R. Geradze “Economic Consequences of Coronavirus”, 26.02. 2020

6. Research Center of the Parliament of Georgia: “Possible Impact of Coronavirus on the World Economy by Countries and Economics”. 2.04.2020.

7. Forbes Georgia, R. Geradze “Economic Consequences of Coronavirus”, 26.02. 2020

8. <https://www.bloomberg.com/europe>

9. www.matsne.gov.ge

COVID-19 AND GLOBAL FINANCIAL MARKETS

Khatuna Shalamberidze

Academic Doctor of Economics,
ATSU, Kutaisi University,
Associated Professor

RESUME

The rapid spread of coronavirus (COVID-19) has had a strong impact on financial markets around the world. This created an unprecedented level of multifaceted risks, as a result of which investors suffered significant losses in the shortest possible time. The COVID-19 pandemic affects not only people's daily lives and the global economy, but also shock waves in financial markets. The global economic influence has not yet been studied and calculated, but the global financial markets have already faced a rather dramatic process.

The impact COVID-19 will have on the global economy will largely depend on the trends in the spread of the virus (how far and how fast the virus will spread, or how long it will last), the timing of vaccination, and the ability and willingness of individual countries to act effectively. It is almost impossible to make accurate forecasts with given variables. For example, forecasts for February in March have already changed significantly and become more pessimistic. The studies and reports prepared by the international organizations assess the impact of the pandemic on the global economy. However, there is more clarity in studies of global financial markets and the financial results obtained.

Key words: COVID-19 pandemic and the world; A new challenge for financial markets; Pandemic - Direction of global financial markets.